

Писац *Численице*, првог српског високошколског уџбеника*

Коста Дошен

Математички институт, Београд

Резиме. *Численица* Јована Дошеновића (1781-1813), издата 1809. године, је један од најстаријих уџбеника из рачуна, и уопште једна од најстаријих књига из математике, код Срба. Та књига, која је једини штампани уџбеник за који се зна да је коришћен у београдској Великој школи, у доба Првог српског устанка, могла би се сматрати првим српским високошколским уџбеником, и то не само из математике, него уопште. Дошеновић није по позиву био математичар, него писац из тршћанског круга Доситејевих следбеника. *Численица* је са тачке гледишта математике врло елементарна књига, по свој прилици без неког значаја за историју те науке. Она је, међутим, занимљива за историју српског народа, зато што је објављена у време преломно за развој новије српске културе, и нарочито српског језика. Циљ овог чланка је да побуди интересовање за Дошеновићево дело кроз један кратак биографски преглед и списак основне литературе.

Résumé. *L'Arithmétique* de Iovanne Dochénovitch (1781-1813), publiée en 1809, est l'un des plus vieux manuels d'arithmétique et, en général, l'un des plus vieux livres de mathématiques chez les Serbes. Ce livre, qui fut à ce qu'on sait le seul manuel imprimé en usage à la Grande école de Belgrade, dans le premier État de la Révolution serbe, pourrait être considéré comme le premier texte universitaire serbe, et cela non seulement en mathématiques. Dochénovitch n'était pas mathématicien par vocation - c'était un homme de lettres du cercle triestin des continuateurs de l'oeuvre éducatrice de Dossithée Obradovitch. *L'Arithmétique* de Dochénovitch est très élémentaire et n'a sans doute pas d'importance pour l'histoire des mathématiques. Elle est toutefois importante pour l'histoire des Serbes, parce qu'elle a été publiée au temps où se dessinait la destinée de la culture serbe moderne, et en particulier celle de la langue serbe. Cet article, dont le but est d'attirer l'attention sur cette oeuvre peu connue, contient une brève biographie de Dochénovitch ainsi qu'une bibliographie.

О *Численици*

Дошеновићева *Численица* је једна од најстаријих рачуница код Срба. Не и најстарија. Сам писац *Численице* спомиње у првој реченици предговора своје књиге *Аритметику* Василија Дамјановића из 1765. године. Каже да у међувремену ниједан

* Овај чланак је допуњена и мало измењена верзија чланка штампаног под насловом «Јован Дошеновић - писац *Численице*» у *Зборнику радова научног скупа «Природне и математичке науке у Срба у 18. и у првој половини 19. века»*, Нови Сад, 26-27. јуни 1995, Српска академија наука и уметности, Универзитет у Новом Саду и Матица српска, Нови Сад, 1995, стр. 289-299.

Србин није ништа објавио о том предмету, а Дамјановићева књига је застарела. Истина, један број Срба се служи књигама на страним језицима, али Дошеновић сматра да ипак постоји велика потреба за једним «просто Србским» уџбеником.

Јован Дошеновић, међутим, није био математичар. Он се за математику изгледа није посебно занимао. Присиљен да се бави трговином и књиговодством, а иначе човек са књижевним амбицијама, решио се да напише књигу корисну за свој неуди народ. У предговору *Численице* каже: «Што се дотиче Числителне Науке, мислим да више не треба о њеној важности увџравати. Нико се несумња ко има здравый разум - вели Г. Гейнекциј - ели у обществе нужна Аритметика. Свака чина должност од ње потребу имаде, ако и највише купечеству валя.» (*Численица*, стр. XV) «Примио сам се Числителне Науке, не токмо, већ и књиговодителства - *Vuch-halterei* - издати на нашој беседи; знадуюћи, да их иош немамо. Я сам могао пак примити се и друге науке, за исполнити мое желаніе;...» (*Численица*, стр. IX)

Численица је рачуница намењена пре свега трговцима. То да прве штампане књиге из математике буду намењене трговцима није ништа изузетно. Сличним су путем прошли и образованији народи, који су такве књиге штампали много пре, а неки пут и не толико много пре, Срба. Прве америчке рачунице - да се упоредимо само са онима који су данас најјачи - су из двадесетих година XVIII века.

Сходно њеној намени, од око 200 претплатника на *Численицу* више од пола су били трговци (имена и занимања претплатника наштампана су у књизи, као што је то онда био обичај; купили су око 400 примерака књиге). Међутим, из недавно ослобођеног Београда, од 22 претплатника 11 су ђаци Велике школе, а тројица мале - трговаца је само двоје. Овај податак без сумње говори нешто о стању у Београду који су Срби заузели у Првом устанку, на почетку Српске револуције, протеравши из њега Турке.

Иначе, *Численица* је једини штампани уџбеник за који се зна да је коришћен у београдској Великој школи, која је постојала од 1808. до 1813. године. Није јасно у којој је мери Велика школа била универзитетска установа - сасвим сигурно не у пуној мери - али у њој су у сваком случају корени српског високог школства. *Численица* би се онда можда могла сматрати првим српским универзитетским уџбеником (в. у Литератури дела Гавриловића, Грујића и Љушића о Великој школи).

Садржај *Численице* је са тачке гледишта математике врло елементаран. Од њених девет одељака (који се зову *Сџченія*), први је о писању природних бројева, други и трећи о основним аритметичким операцијама, тј. о сабирању, одузимању, множењу и дељењу природних бројева, четврти о основним операцијама са више јединица (на пример, 7 минута и 54 секунде плус 2 минута и 6 секунди), пети о основним операцијама са разломцима, шести о тројном правилу, тј. о рачуну пропорција, седми о претварању мера за дужину и тежину, и новаца, једних у друге, осми о верижном правилу, тј. рачуну са неколико узастопних пропорција (које се јављају, на пример, кад неку суму новца претварамо из једне валуте у другу, па у трећу, итд.); најзад, девети одељак је о процентима и каматама. Све то је изложено са пуно објашњења и примера. Дошеновић каже у предговору: «Мучно е беседити у рачунима и њиовим изясненіями, ср ту су поставлѣни предѣли, сиреч; то Сабери, то Одузми, ово Умножи, оно Раздели и пр. тако свуд валя повторавати, нити другче може се. Того ради ние доста Числителну Науку као едну повѣст читати, но треба позорствовати добро *Правила* и *Изясненія* разумети, пак прегледати *Примѣре* с' помоћи *Наставленія* њиови; ако смо ради искусити вещь, и научити се чему.» (*Численица*, стр. XIV-XV)

Дошеновић је предвидео још један том *Численице*, где је по резимеу у предговору првог, објављеног, тома, о којем је овде реч, требало да се нађу «б правила, што су остали от перве Части, за донапунити целу *Численицу*» и још неки нови

методи књиговодства од једног енглеског и једног немачког аутора (*Численица*, стр. X). Каже да је иначе «слѣдовао нѣке Талианске, Французке [књиге], и Г. Гунца Професора у Прагу.» (*Численица*, стр. XIV)

Дошенивићева књига је написана прилично јасно и савесно. Међутим, мало је вероватно да у њој са математичке тачке гледишта има нечег новог. Ја нисам историчар математике, па не могу да је упоредим са другим уџбеницима из тог доба. Садржај *Численице* наравно не вреди поредити са свим оним што се тада знало у математици, толико је велика несразмера. То поређење нема смисла с обзиром на скромне циљеве које је себи поставио писац тог уџбеника.

Зато мислим да *Численица* није занимљива за историју математике. Историја математике је пре свега историја математичких идеја (тек у другом плану то је историја људи који су имали те идеје). Ако нема математичких идеја, нема историје математике. Та историја почиње код Срба тек крајем деветнаестог века.

Численица је међутим занимљива за културну историју српског народа. Радови њеног аутора су већ запажени међу историчарима српског језика и књижевности. Изгледа да је он први код Срба нешто објавио из теорије поезије, у предговору за збирку песама *Лирическа пѣнија*. Дошенивић је писао на прагу Вукове реформе језика и правописа. Он је један од оних који су ту реформу, следећи Доситеја, у приличној мери већ били спровели, само не на исти начин и не са толиком енергијом као Вук. У расправама о језичким питањима у првој половини деветнаестог века, добу преломном за судбину српскохрватског, спомињу се Дошенивићева песничка дела и предговори за збирку песама и *Численицу*. Остатак *Численице* изгледа није привукао већу пажњу. (Можда и зато што књижевни посленици толико зазиру од математике да их одбија и то мало што има код Дошенивића.)

Ту ипак може бити нешто занимљивог материјала. На пример, Дошенивић је преведећи математичке и трговачке термине ковао нове речи, које је прикупио у малом речнику придодатом *Численици*. Неке се од тих речи, сва срећа, нису одомаћиле - предложио је, између осталог, да говоримо *тма* уместо *милион*. Међутим, неке његове кованице су се можда одомаћиле, а да нисмо свесни одакле потичу - број његових читалаца није био занемарљив.

Ковање нових речи је уметност, и када се томе приступи без знања и талента или, још горе, са предрасудама, па се пређе мера доброг укуса, добија се не прави, него прерушени језик. Најдаље су ту отишли они који се осећају угроженим јединством српскохрватског - код њих се језик претворио у маскарату. Такав је језик погодан за живот колико је погодно карневалско одело. Претерано превеђење је нарочито незгодно у математици, која је превасходно међународна ствар. Ту треба превести само оно што је стварно неизговориво - према осталим позајмицама треба бити врло толерантан.

Дошенивићево дело може бити занимљиво и ван историје језика, у општој историји културних прилика. Таква дела су сведочанство о једној старијој култури, која је у великим вуковским преобратима сломљена и презрена. Па је остала погрешна слика, неки пут обојена и идеологијом, о мору подједнако необразованог народа, у којем се нико не издваја. А у ствари, онда, као и данас, усред свог тог грубог света, могу се наћи људи са пуно знања и интелектуалних врлина. Само и ту не треба претеривати, као што неки чине, па чепркајући по старој књижевности измишљати лажне величине.

Има код Дошенивића и података занимљивих за социјалну историју. Можда се може нешто научити анализом листе његових претплатника, или неких појединости његове биографије.

Већ сам рекао да нисам историчар математике. Нисам ни историчар језика, ни културних прилика. Зато ништа амбициозније не могу предузети у вези са Дошеновићем него да наведем нешто података о његовом животу, и литературу која ми је позната, у нади да ће то можда заинтересовати неког стручњака у областима где Дошеновића вреди испитивати.

О Јовану Дошеновићу

Дошеновићева породица потиче из места Почитеља, на рубу Личког поља, у подножју Велебита, петнаестак километара југоисточно од Госпића. Почитељ је у средњем веку био један од главнијих градова Лике. Помиње се од средине XIII века, када га је угарски краљ Бела IV узео од личког жупана Петра Могоровића. Током XIV века припадао је кнежевима по имену Млатковић, Нелипић и де Беланта. Крајем XIV века, после једне опсаде, где су се у град били затворили побуњеници против краљице Марије и њеног мужа Сигисмунда, и ту држали заточене неке угарске великаше, Почитељ је припао кнежевима Курјаковићима и био њихов све до прве половине XVI века. После је допао у турске руке и опустео. До нашег века, преживели су од средњевијековног града само остаци неколико зграда, једна градина код данашњег села. То село је настало у XVII веку, после изгона Турака из Лике, досељењем Срба из суседне Далмације. По предању, ти Срби су дошли у Далмацију из Херцеговине, бежећи од турског зулума. Међу њима и породица Дошеновића, или Дошена, како се у скорије време називају. (Почитељ је у крају који је био захваћен Југословенским грађанским ратом - ту су се водиле борбе 1991. и, нарочито, 1993. године.)

Деда Јована Дошеновића звао се Добра или Добривоје (иначе, по *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика* Српске академије наука и уметности, и тамо наведеном извору, *Дошен* је хипокористик имена *Добросав*). Тај је имао два сина, од којих је старији, у калуђерству назван Јосиф (1750-1815), постао проигуман манастира Крупе, једног од три православна манастира северне Далмације - друга два су Крка и Драговић. Сва три су, према предању, основана још у XIV веку, а Крупа, мада је обично Крка имала првенство, претендује да је најстарија - позива се на дарове краљева Милутина, Стефана Дечанског и Душана. У другој половини XVIII века Крупа је знатнија од Крке. Ђак Јосифа Дошеновића је био Герасим Зелић (1752-1828), каснији архимандрит крупски, познат по својим мемоарима, у којима на више места спомиње свога учитеља. Још један писац, Симо Матавуљ, је сто година касније провео младићко доба као ђак у Крупи и одатле понео успомене које ће унети у свој чувени роман *Бакоња фра-Брне*, замењујући при том православни манастир римокатоличким (в. почетак Матавуљевих *Биљешки једног писца*).

Атанасије Дошеновић (1762-1835), млађи брат Јосифов, и отац писца *Численице*, је био протопоп у Почитељу. Био је ожењен са Маријом († 1800), ћерком протопопа Алексија Павлице († 1778), и с њом је имао четири сина (Јована, Симу, Стевана и Косту) и две кћери. Најстарији Атанасијев син, Јован, писац *Численице*, родио се 20. октобра 1781. у Почитељу. Детињство је провео у родитељској кући, где је од оца научио да чита и пише - «изучио српску писменицу». После тога отишао је на даље школовање стрицу Јосифу у Крупу. О животу у Крупи у Дошеновићево доба можда смемо нешто закључити из *Бакоње фра-Брна*, претпостављајући да се прилике у међувремену нису битно промениле, али узимајући у обзир да је Матавуљ ипак правио карикатуре - истина, добронамерне и обојене сећањем на младост.

Из Крупе је, уз заузимање проигумана Јосифа, Дошеновић кренуо у својој четрнаестој години у Задар, у талијанске и латинске школе. (О школовању у тим школама опет имамо упечатљиво сведочанство Симе Матавуља у новели *Преображења*: Матавуљ је, као и Дошеновић, учио у тим школама у Задру, неких седамдесет година касније, а јунак *Преображења* је, опет као Дошеновић, из поповске породице.) Школске године 1799/1800. Дошеновић је учио у латинској школи у Новом Саду (в. у Литератури књигу Васе Стајића). Када је свршио те школе, отишао је у Падову да студира филозофију, опет на наговор стричев, и уз стрепњу очеву, који није знао хоће ли поднети тај трошак - заиста велики, и поред помоћи коју је проигуман Јосиф пружио. Дошеновић је 1806. године завршио студије у Падови и постао доктор филозофије. (Пробао сам пре извесног времена да од Универзитета у Падови добијем податке о Дошеновићевим студијама, али без успеха.)

За време студија долазио је по који пут кући у Почитељ и остајао неко време, ваљда преко распуста. Године 1804. певао је на Велебиту сонет, касније објављен у збирци *Лирическа пѣнија*, посвећен родном месту које је угледао са висина долазећи из приморја. Из једне друге песме, посвећене Рајићу, записане 1806. године на Рајићевом *Цвѣтнику* (који је поп Атанасије купио две године пре тога у Новом Саду, кад је одвео свог сина Симу у карловачку гимназију), види се да је Дошеновић боравио у Почитељу и те године, после свршених студија.

Дошеновићева снаха Јања (1794-1875, Стеванова жена) се сећала како се он приликом боравака у Почитељу бавио читањем и «својом писаријом». Кад не би писао, онда би се шетао и разговарао с народом «озбиљно, а смирено и тихо, и увијек би се благо осмјешкивао». Из истог извора потиче податак да је Дошеновић био «врло лијепа стаса и обличја, благ и смирсн».

Онда се Дошеновић настанио у Трсту. У предговору *Численице* вели: «После неколико година мога странствованя за Науками, я судбином у Трїест дошао сам, и жествовао себе Купечеству. Желих успѣштити у моем новом званїю, кое е было у перу. После часова мое должности одходио сам код *Г. Болафїа*, на талијанском Езику примати *Книговодителство, купеческе Мѣнежа* рачуне, и пр. за неколико мѣсеци.» (*Численица*, стр. VIII) Осим овога, Дошеновић мора да је похађао и неке друге курсеве аритметике током свог школовања.

У Трсту се уз српску трговачку колонију јављају и писци следбеници Доситејеви. Ту су Павле Соларић, Викентије Ракић, Викентије Љуштина, Јоаким Вујић и Јефта Поповић. Њима су блиски Атанасије Стојковић и Сава Мркаљ. У тој средини се и Дошеновић бави књижевношћу. У предговору *Численице* спомиње Стојковића и Соларића као пријатеље.

Доситеј Обрадовић је у Трсту боравио између 1802. и 1806. године, пре него што је кренуо пут Србије. Можда је тек пристигли Дошеновић успео да присуствује опроштајној вечери коју су уочи поласка из Трста, 13. јуна, угледном старцу приредили његови следбеници - догађају сликовито описаном у Соларићевом предговору за Доситејевог *Мезимца*. Соларић каже да су се њих неколико одабраних састали у једном врту у предграђу, насамо, у тишини летње вечери, у зеленилу. После вечере, у граду, у српској кафани *Звезда поларна*, било их је више, који су се отимали да се још који час друже са учитељем. Неко са стране је приметио да је то било као нека тајна вечера. Соларић каже још да је Доситеј тада говорио да у ослобођеној Србији, каква год њена политичка судбина после буде, треба удесити да учени људи више не морају да се боре са бедом, да не дангубе, убоги, у невољама и оскудици. Говорио је и о књигама које је још желео да види наштампане на српском, књигама из географије, агрономије, разних заната, уметности, трговине, морепловства, историје, етнологије, права, природних наука, ... и математике.

Пре књига из Доситејевог аманета, Дошеновић је прво штампао 1807. године у Венецији једну пригодну песму посвећену новоизабраном епископу карловачком. Исте године, опет у Венецији, штампао је *Оглашеніе* за *Численицу*. Спремивши за штампу своје радове, Дошеновић је отишао из Трста у Пешту 1809. године. Ту је те године издао *Численицу* и збирку лирских, препеваних и оригиналних песама, под насловом *Лирическа пѣннија* (посвета прве књиге је датирана од 6. априла, а предговор друге од 30. маја). Издавање тих књига је зависило од помоћи мецена. *Численица* је посвећена једном пештанском трговцу, Игњатију Станковићу, а тршћански трговац Драго Теодоровић се спомиње у предговору као добротинитељ. Ту Дошеновић, међутим, жали што имућни Срби не чине више за просвећење свог народа. Каже да га штампање *Численице*, због математичких симбола, прескупо кошта. Мора да је запао у новчане тешкоће.

У Пешти је те исте године и боловао. А после му се губи траг. У породици је само запамћено да је 1813. наједном стигла вест «да је Јово у Будиму умро».

У својој збирци песама Дошеновић спомиње још неке рукописе које је имао намеру да штампа, а који су данас изгубљени: драму у стиховима о Петру Великом, превод једног Волтеровог дела и три табака стихова, које је забранила цензура, вероватно зато што су били сувише родољубиви. Међу хартијама Димитрија Фрушића, који је у Бечу заједно са Димитријем Давидовићем издавао *Новине Србске*, пронађени су остаци неких необјављених Дошеновићевих рукописа. Међу необјављеним делима је и други том *Численице*.

Дошеновић је био свега шест година старији од Вука Караџића, који ће га међутим надживети педесет и једну годину. Ко зна онолико аритметике колико има у *Численици* може да израчуна колико је један живео дуго, а други кратко.

Библиографија Јована Дошеновића

1. *Участіе Радостей из должныя любви Високопреосвященнѣйшему и Високостойнѣйшему Господину Госп. Мойсею Міоковичу Епископу Новоизбранному Карлштатскія Епархіи, Личкому, Корбавскому, Рѣки, Треста, и пр. отъ Страны Клера Протопресвѣтерата Личкаго привѣновуемо Иоанномъ Атанасіемъ Дошеновичемъ Урожденцемъ Личкимъ, Венец. 1807, 8 стр.*
2. *Численица или Наука Рачуна Изясненіями, Правилами, Примѣрами, и Наставлѣніями, по новѣйшем образу од инострани Езика на Србски сабрата Иоаном Атанасіевим Дошенович, Част I, В' Будимѣ, писмены Кралѣв. Унгарск. Унѣверситета лѣта 1809, XXXII + 320 стр., Речи новосковане, и друге употребљене од мене у Числителной Науки, Погрешке печатне, 7 стр.*
3. *Лирическа Пѣннија и Еще друга за увеселеніе, сад најпре спевао на Србски Иоан Атанасіев Дошенович, Вѣ Будимѣ, писмены Кралѣв. Унгарск. Унѣверситета лѣта 1809, XX + 110 стр.*

Литература

- А. Гавриловић, «Први лиричари и естетичари у новијој књижевности српској», *Глас Српске краљевске академије* LX (1901), стр. 215-297 [чланак је о Јовану Дошеновићу и Луки Милованову].
- _____, *Београдска Велика школа*, Издања Чупићеве задужбине књ. 49, Београд, 1902 [в. стр. 46-47].
- _____, «О песнику Јовану Дошеновићу по новим подацима», *Глас Српске краљевске академије* LXXII (1907), стр. 169-185 [тиче се неких песама пронађених у Фрушићевој заоставштини].
- В. Грујић, *Лицеј и Велика школа*, Споменик Српске академије наука и уметности СХХVIII, Београд, 1987 [в. стр. 7].
- Ј. Деретић (прир.), *Почеци српске књижевне критике*, Матица српска, Нови Сад, и Институт за књижевност и уметност, Београд, 1979 [в. стр. 14-15, 30; «Предисловије о пјеснотворству» Дошеновићевих «Лирических пјенија» прештампано данашњим правописом на стр. 75-82].
- _____, *Кратка историја српске књижевности*, Београдски издавачко-графички завод, Београд, 1987 [в. стр. 76].
- _____, *Историја српске књижевности*, II издање, Требник, Београд, 1996 [в. стр. 177].
- К. Дошен, «Утицаји дубровачко-далматинске књижевности у стварању нове српске књижевности» (необјављен рукопис).
- Г. Зелић, *Житие*, писмени Крал. Университета Унгарског, Вџ Будимџ, 1823, четврто издање, Нолит, Београд, 1988.
- А. Ивић, *Архивска грађа о југословенским књижевним и културним радницима, Књига VI*, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, Београд, 1964 [в. стр. 193, одакле се види да је 15. новембра 1809. Дошеновић послао митрополиту Стратимировићу *Численицу и Лирическа пџнија*].
- П. Ивић, «О језику», у С. Гавриловић и др. (прир.), *Република Српска Крајина*, СКД «Сава Мркаљ», Топуско, и СКД «Зора», Книн, Книн-Београд, 1996, стр. 143-153 [в. стр. 151].
- П. Ивић и Ј. Кашић, «О језику код Срба у раздобљу од 1804. до 1878. године», у С. Гавриловић и др., *Историја српског народа, V књига, II том, Од Првог устанка до Берлинског Конгреса 1804-1878*, Српска књижевна задруга, Београд, 1981, стр. 311-380 [в. стр. 314, 319, 321].
- И. Јовичић, «Јован А. Дошеновић и Јакопо Андреа Виторели», *Зборник Матице српске за књижевност и језик I* (1954), стр. 72-80.

- _____, «Јован А. Дошеновић и Ђамбатиста Касти», *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду* II (1957), стр. 271-278.
- _____, «Јован А. Дошеновић, 1781-1813», у: С. Кораћ (прир.), *Књижевна хрестоматија: Из културне баштине српског народа у Хрватској*, Просвјета, Загреб, 1979, стр. 94-99 [у наставку, стр. 100-107, прештампано је данашњим правописом тринаест Дошеновићевих песама].
- Ј. Копитар, «Beiträge zur Übersicht der serbischen Literatur in dem österreichischen Kaiserstaate», у: *V. Kopitars Kleinere Schriften*, Wien, 1857 [в. стр. 266].
- С. Кораћ, *Преглед књижевног рада Срба у Хрватској*, Просвјета, Загреб, 1987 [в. стр. 89-92].
- Р. Љушић, «Од Велике школе до Лицеја», *Зборник радова о Универзитету у Београду (1838-1988)*, Београд, 1988, стр. 3-17 [в. стр. 239 у тексту прештампаном у Р. Љушић, *Србија 19. века, Изабрани радови (2)*, Војна књига, Београд, 1998].
- С. Матавуљ, «Биљешке једног писца», *Летопис Матице српске* књ. 196 (1898) [в. стр. 9 и даље у издању Нолита, Београд, 1988].
- С. Матић, «Принципи уметничке версификације српске, I», *Годишњица Николе Чуића XXXIX* (1930), стр. 119-162 [в. стр. 129].
- Л. Милованов, *Опит наставлења к Србској Сличноречности и слогомерју или просодии, ... списан 1810. а издао га Вук Стеф. Караџић*, У Штампарији Јерменског манастира, У Бечу, 1833 [в. стр. 60] (прештампано у XIII књизи *Сабраних дела Вука Караџића, О језику и књижевности II*, Просвета, Београд, 1986, стр. 434-445, 587-639 [в. стр. 611 и стр. 438 Вуковог предговора]).
- Ј. Модестин, «Почитељ», у: С. Станојевић (прир.), *Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка, III књига*, Библиографски завод, Загреб, 1928, стр. 500.
- С. Мркаљ, *Сало дебелога ера либо азбукопротрес*, Писменама Кралџвскога Свеучил. Венгерскога, У Будиму Граду, 1810 [в. стр. III] (прештампано у *Песмама и списима Саве Мркаља*, приредио Ж. Ружић, Српско културно друштво «Сава Мркаљ», Топуско, 1994 [в. стр. 170 и стр. 140, где Мркаљ у једном фрагменту о Хомеру намењеном Вуку каже да је инспирисан Дошеновићевом *Численицом* хтео да преведе милион са стотма]).
- Д. Николајевић, «Нови прилози за биографију песника Јована А. Дошеновића (1781-1813)», у: *Чланци и прилози о српској књижевности прве половине XIX века*, Књиге Матице српске бр. 46, Матица српска, Нови Сад, 1914, стр. 1-17 [даје најисцрпније биографске податке, на којима се заснива други одељак чланка горе].
- С. Новаковић, *Историја српске књижевности*, II издање, Београд, 1871 [в. стр. 210].

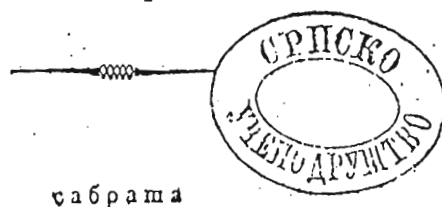
- Д. Обрадовић, *Мезимацъ г. Доситеа Обрадовича. Часть втора Собранія разныхъ нравоучительныхъ Вещей въ ползу и увеселеніе. По подлинному Рукопису Павломъ Соларичемъ изданъ. У Будиму, 1818, Предисловіе издательво...* [у Соларићевом предговору описана Доситејева опроштајна вечера у Трсту; в. књигу II *Сабраних дела Доситеја Обрадовића*, Просвета, Београд, 1961, стр. 590-607].
- М. Павић, «Српска књижевност и просветитељство», «Српска књижевност класицизма», «Српска књижевност предромантизма», у Р. Веселиновић и др., *Историја српског народа, IV књига, II том, Срби у XVIII веку*, Српска књижевна задруга, Београд, 1986, стр. 196-244 [в. стр. 198, 210, 217, 229-232].
- _____, *Историја српске књижевности, IV књига, Предромантизам*, Досије-Научна књига, Београд, 1991 [в. стр. 30-31, 36-37].
- М. Поповић, «Дошеновић, Јован Атанасијев», *Енциклопедија Југославије, III том*, Лексикографски завод ФНРЈ, Загреб, 1958, стр. 64.
- Ж. Ружић, *Српски јамб и народна метрика*, Институт за књижевност и уметност, Београд, 1975 [в. стр. 16, 17, 36].
- Ј. Скерлић, *Историја нове српске књижевности*, Цвијановић, Београд, 1914 [в. стр. 20 у издању Просвете, Београд, 1967].
- Д.Е. Смит (D.E. Smith), *History of Mathematics, Vol. II, Special Topics of Elementary Mathematics*, Dover, New York, 1953, прво издање 1925 [на стр. 86 су подаци о првим рачуницама у Америци; на стр. 477-494, 573-574 говори о историји тројног и верижног правила].
- В. Стајић, *Српска православна велика гимназија у Новом Саду*, Змај, Нови Сад, 1949 [в. стр. 137].
- Љ. Стојановић, *Живот и рад Вука Стеф. Караџића*, Макарије, Београд, 1924 [в. стр. 26-27, 33, 43].
- В. Ђоровић, «Лукијан Мушицки», *Летопис Матице српске*, књ. 283/4, св. XI/XII (1911) [в. стр. 38].

ЧИСЛЕНИЦА

или

НАУКА РАЧУНА

Изясненіями, Правилами, Примѣрами, и Наспа-
вленіями, по новѣйшем образу од инострани Ези-
ка на Србски



сабрата

НОАНОМ АТАНАСИЕВИМ ДОШЕНОВИЧ.

Ч А С Т I.

В' Б У Д И М Ћ,
писмены Кралѣв: Унгарск: Університета лѣта
1 8 0 9.

Слика 1. Насловна страна Численице

умножает ся; и дорасла шгоа умноженія с' Вторым членом и раздѣлеш ся; Гди количеств овога раздѣленія ест дакле взищаемо четверто неознато число, или реби цѣна Волросителства изходи. Н. П. Хофс-мо израчунити колико 240 Лак. платна вреди? кад 30 Лак. испога по 35 ф. цѣни сс.

Первый Член 240 с' вторым 35 умножи, дорасла с 8400 и ову с' шретьим Членом 30 раздели, чини 280 ф.

З А Ч А Л О . II.

Тройно Правилу у цѣли числам.

§. 123.

Поспывленіе Членова свагда лочитъ се оп асене стране, ш. е. найпре записани Волросителя; После шгоа с' леве стране, у малом нѣхом отдаленію, вторым член, ш. е. оно число свойствено Волросителю хоего цѣну веѣ знадемо; и олещ найломе с' асене стране под Волросителѣм цѣну знагму второга члена, сирѣч, шретьим член записани.

Нѣкто захпшева Н. П. знати шпо вреди 480 Лак. сукна, кад 20 Лак. испога платни по 9 ф.

Обахо лоставляю се Члены.

(*) ? колико фор. вреди 480 Лак.

кад 20 Лак. 9 ф. платни.

Зна-

(*) Реши; колико фор. вреди, кос овде с' лѣве стране написане су свагда ѣмо шек са знаком Во-про:

Знаменай. Овлково поспывленіе Членова ест рѣвно поспывленію Верижного Правилу, с'рбо Члены пресмкнущим ся образом Вериге едан на другога вѣд; и хвляшо сс, кос дакле видѣемо во свос времй.

§. 124.

В' саѣа шаковаго Прописе кад су члены поспывлѣни, преденой нам очевидна лсткост, с' асене стране спомоще Членовс умноженіи, и дорасла ньову с' Членом лѣве стране разделити — како шпо Правилу гласи у §. 122. — и абис ямамо заключеніе. Ево горе представлєный Примѣр:

? ф.	480	Лак.
Кад 20 Лак.	9	ф.
20	4320	216 ф. Чини.
	-12	

I. Волрос.

Колико Форинши за 9 мѣсеци, кад за 6 мѣсеци 34 ф. добива платне мой слуга?

? ф. 9 мѣс.

Кад 6 мѣс. 34 ф.

6	306	51 ф. Чини
	-6	

II. Волрос.

Колико фор. долаете 32 лѣ. Кафе, кад 2 лѣ. по 6 ф. платам?

К 2 ? ф.

просителне (?) изяснявати, ис локмо, но и подобне шаковима у всякомс вопросу прежде члена Волросителнаго, еме прѣ каждому поспывленію наблюдати подобаш.

Слика 2. Две стране из Численице